

10. JAVNA GROBLJA

U svim većim gradovima u civilizovanom svetu sahranjivanje i groblja su predmet brige lokalnih vlasti, dok se crkva ograničila na verske obrede prilikom sahranjivanja. Površine za sahranjivanje su jedan od obaveznih delova prostornog rešenja svakog naseljenog područja.

Prema potrebama naselja i funkcionisanja zajedničkih službi u njemu groblje je komunalni objekat koji se svojim kulturnim, istorijskim i opštim civilizacijskim značajem izdvaja od ostalih komunalnih delatnosti i institucija. U tom smislu razmotrićemo groblje kao komunalni sadržaj naseljenog mesta koji mora biti zastupljen u svakom prostornom i urbanističkom rešenju.

Tradicija odnosa prema umrlom i njegovog sahranjivanja je u istoriji ljudske civilizacije veoma šarolika. Po pravilu, srodnici su se okupljali oko umrlog, pripremali njegovo telo, ukrašavali ga, a zatim izlagali i čuvali. Po obavljanju religioznih obreda vršeno je sahranjivanje. Kod primitivnih naroda poznato je da su Eskimi svoje umrle zatrpavali kamenjem, ili ostavljali odevene u prirodi, Indijanci su umrlog umotavali u kožu i ostavljali na specijalno izgrađenoj drvenoj platformi. Neka plemena u Indiji i Africi su umrle bacali u reku ili more, a Vikinzi su gradili čamce, u koje su ostavljali umrle, a zatim ih zapaljene otiskivali na more. Nomadska plemena su svoje mrtve ostavljala gde ih smrt zatekne, a u Africi nije bio redak slučaj da su tela bacali životinjama ili ih je jela rodbina.

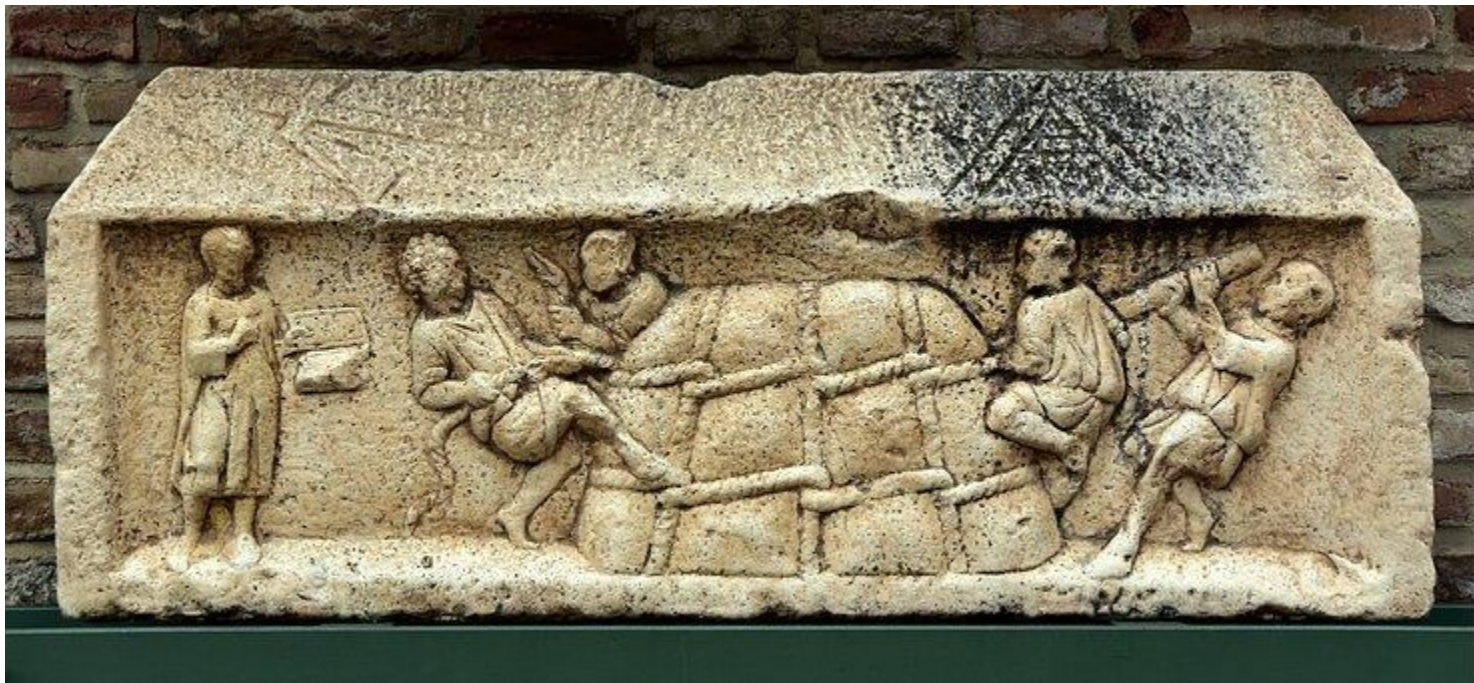

Pored ovih načina stari narodi su poznavali i sahranjivanja slična načinu na koji se ona vrše danas, sa pokopavanjem u pećinu ili zemlju u blizini kuća i ognjišta (Lepenska civilizacija) zajedno sa predmetima koji su im za života pripadali ili darovima.

Kod Egipćana i plemena Meksika i Perua pojavljuje se balsamovanje i čuvanje tela kao prebivališta njegove duše, u gorbovima zaštićenim od krađa, životinja i eventualnog povratka pokojnika. Izgrađuju se spomenici, postavljaju nadrobne ploče i obzidi itd. Kod Egipćana i civilizacije Maja, za izuzetne ličnosti grade se veliki objekti u obliku piramida i hramova, gde se uz pokojnika čuva i niz različitih predmeta.

U Grčkoj i Rimu se sahranjivanje obavljalo spaljivanjem ili ukopom. U slučaju spaljivanja urna se stavljala u nadgrobni spomenik ili kolumbarijum, a ako je vršeno pokopavanje, grobovi su bili jednostavne rake u zemlji, kod bogatijih građana sa obzidom od opeke, a najbogatije su stavljali u posebne kamene sarkofage sa ispisanim imenom i titulom za života.

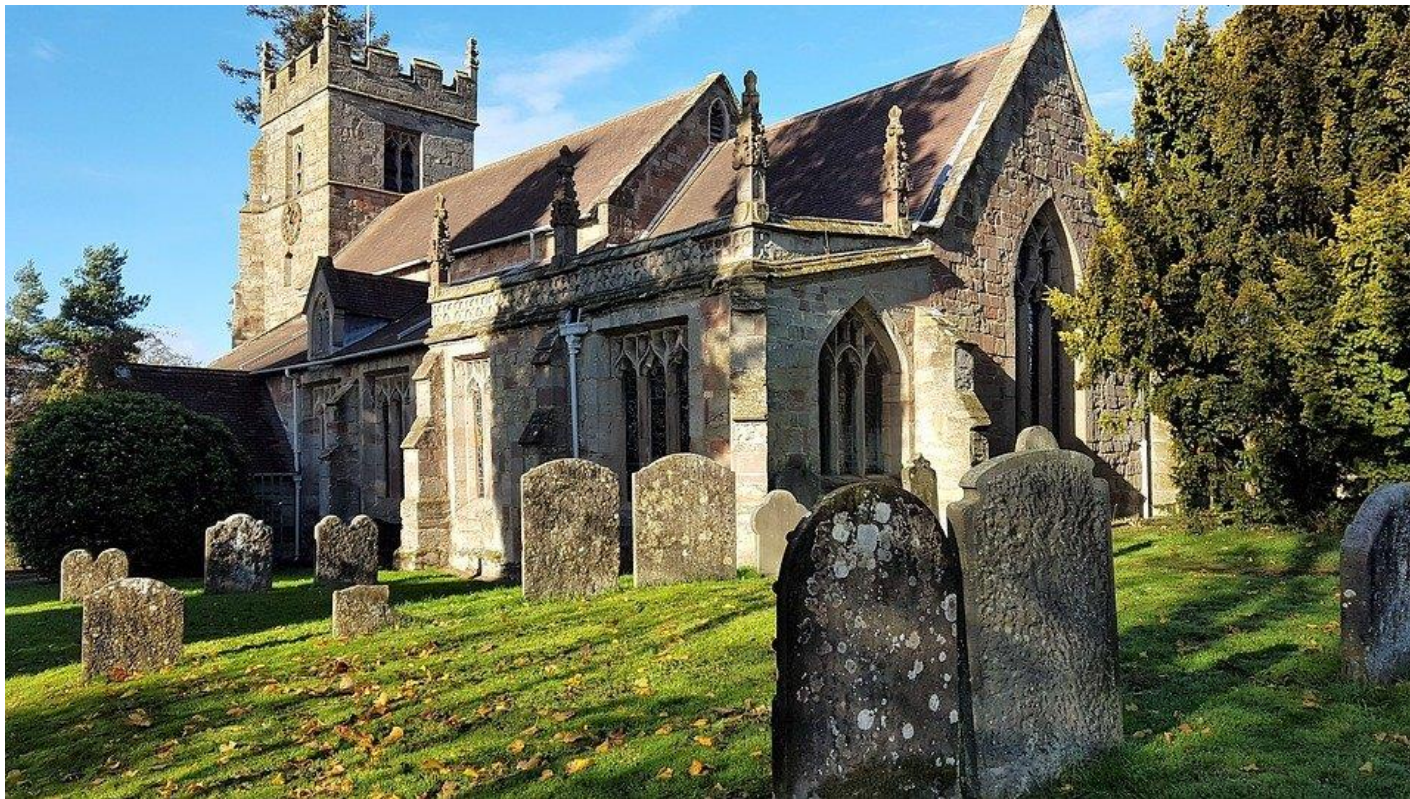
Grčki kralj Mauzol je u IV veku p.n.e. podigao sebi monumentalni nadgrobni spomenik, po kojem se danas slične građevine nazivaju mauzoleji. U vreme renesanse u Italiji su u takmičenju porodica u bogatstvu građene velepne i umetnički raskošne grobnice, koje si u danas vredni spomenici kulture.

Islamska tradicija podrazumeva da se umrli okupa i nakon molitve saharini u zemlju bez kovčega, a nad grobom podigne skroman spomenik. Za viđenije ljude podizane su grobnice pravougaonog oblika koje se zovu turbe, a jedno od poznatijih na našim prostorima je Muratovo turbe na Kosovu. Najpoznatiji i najljepši mauzolej Islamskog sveta je Tadž Mahal, u Indiji, koji je u XVII veku tadašnji vladar sagradio voljenoj ženi.

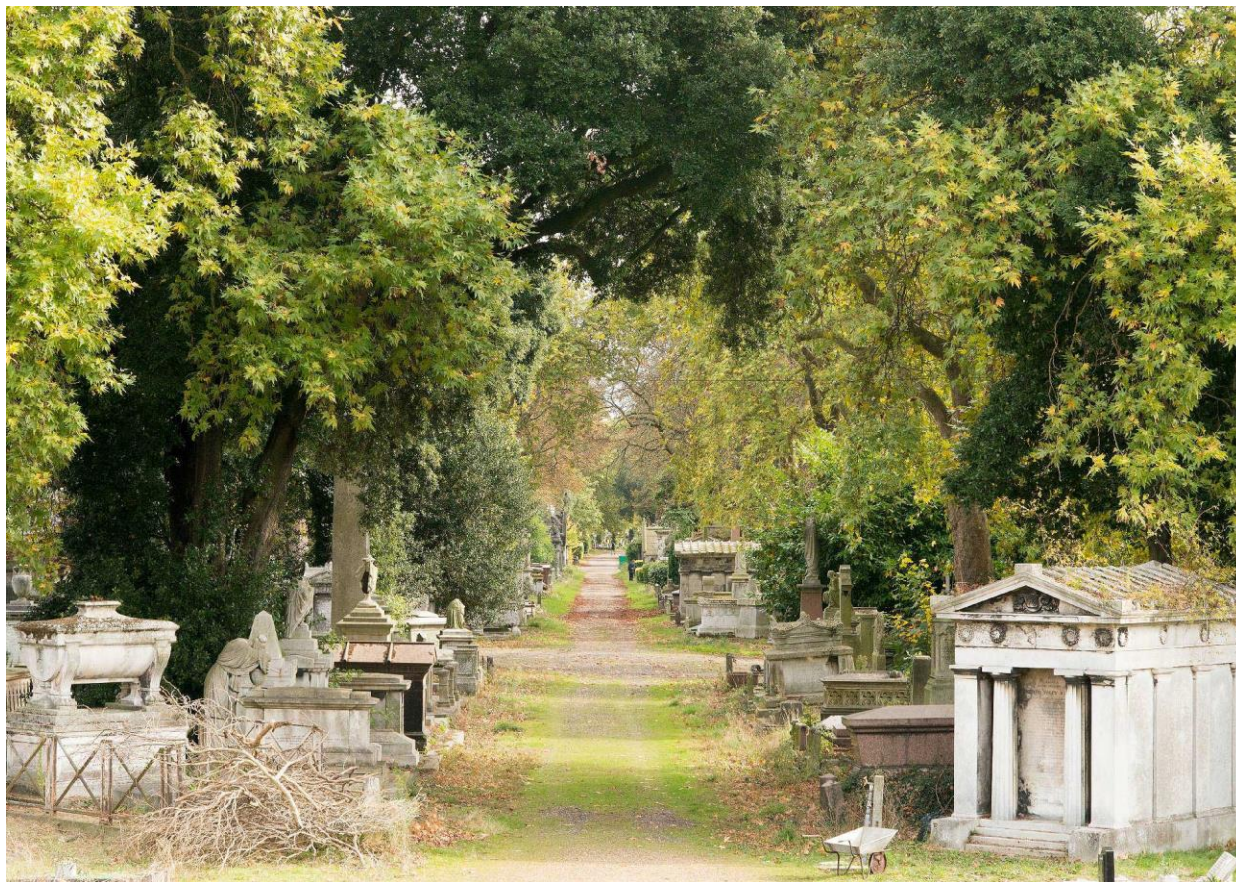

Tokom srednjeg veka, pod uticajem hrišćanstva, spaljivanje se napušta, a sahranjivanje kao religiozni obred obavlja ukopom u neposrednoj blizini crkve, u dvorištu ili kriptama ispod oltara. Ograničen prostor u gradovima doveo je do prekopavanja grobova i formiranja kosturnica, kako bi se stvorio prostor za nova ukopavanja. Sukob sa osnovnim sanitarnim principima doveo je do formiranja grobalja izvan grada, koja više nisu imala isključivo religiozna obeležja.

Krajem XVIII veka sve veće migracije stanovništva u gradove i higijenski zahtevi doveli su do promene odnosa prema grobljima. Ona napuštaju crkvena dvorišta i sele se van grada. Tako su nastala prva javna groblja sa standardima javne komunalne higijene u Londonu 1802, Parizu 1803, a u Beogradu 1886. I ako formirana na srazmerno velikim površinama, groblja su zadržala dosta negativnih osobina crkvenih grobalja, pa su i slabih arhitektonskih, hortikulturnih i ukupnih estetskih vrednosti.

Dalji razvoj gradova in njihovih grobalja išao je u pravcu formiranja centralnih grobalja van grada, na kojima se uspostavljaju minimalni urbanistički, arhitektonski, likovni, hortikulturni i uopšte estetski zahtevi, a proces njihovog unapređivanja i razvoja i danas traje.

Sahranjivanje se danas u principu obavlja na dva načina: klasičnim pokopavanjem pokojnika u pojedinačne ili porodične grobnice, ili polaganjem urne u kasete rozarijuma ili kolumbarijuma, ili prosipanjem pepela u vrt sećanja.

Za formiranje groblja neophodno je ispuniti niz opštih i posebnih uslova. Opšti obuhvataju demografske, socijalne, sanitarno higijenske, geografske, geološke, klimatske i biološke uslove.

- **Demografski uslovi** podrazumevaju predviđanje demografskih procesa na određenom području, kao ulaznih parametara za definisanje potrebnih površina zemljišta za groblje.
- **Socijalni uslovi** predstavljaju izraz tradicije, kulture i opšteg pogleda na svet. Oni obuhvataju i shvatanje urbanističkih, arhitektonskih i ukupnih estetskih vrednosti pejzažnog uređenja prostora groblja. Socijalni razlozi takođe nalažu da groblje ne bude udaljeno više od 20 km.
- **Sanitarno higijenski uslovi** odnose se na mere predostrožnosti u pogledu moguće zaraze. U tom smislu najstrože se definišu uslovi između zone groblja i nivoa podzemnih voda. Zahteva se da nivo podzemne vode bude ispod 3m.
- **Lokacija** treba da bude stabilna, osunčana, zaštićena od poplava, a ako je na padini i od bujica. Mora biti van pravca dominantnih vetrova prema naselju.
- **Geografski uslovi** su opšta konfiguracija terena i sve njegove karakteristike.
- **Geološki uslovi** obuhvataju fizička svojstva zemljišta.
- **Klimatski faktori** od značaja za izgradnju groblja su temperatura i vlažnost vazduha, padavine, oblačnost, magla, vetrovi.

- **Biološki uslovi** su od presudnog značaja definisanje rešenja uređenja zelenih površina i izbora prikladnih biljnih vrsta.

Pored ovih opštih, lokacija groblja mora da ispuni i određene posebne kriterijume u pogledu veličine, kapaciteta, unutrašnje organizacije prostora itd.

Broj grobalja u naseljenom mestu zavisi od više faktora. Ukoliko je stanovništvo u verskom smislu mešovito i mesto dovoljno veliko, često svaka veroispovest ima svoje groblje. Ukoliko pak prevladava jedna veroispovest, groblje je jedinstveno, a manje veroispovesti imaju zasebne parcele.

Uvažavanje svih opštih uslova i odabir optimalne lokacije groblja vrlo je teško postići, a u praksi se nastoji da se na rastojanjima ne većim od 15 km od grada, na poziciji minimalno udaljenoj 500 m od stambenih zona i 300 m od glavne saobraćajnice, odabere teren veličine 2-3 m² po stanovniku naselja koji mora biti:

- uzdignut i van depresije
- suv i porozan
- sa niskim nivoom podzemnih voda
- srednje nosivosti od oko 1.5 kg/cm²
- saobraćajno povezan sa mogućnošću korišćenja javnog prevoza.